

Vermlannin sammuvaa savoa

JULIUS MÄGISTE *Vermlannin sammuvaa savoa*. Kiellennäytteitä vuosilta 1947—51. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vammala 1961. 188 sivua.

Vanhaa savolaismurretta puhuvien metsäsuomalaisten luultiin kuolleen sukupuuttoon 1930-luvun lopulla, mutta kun Julius Mägiste tuohon luuloon kohdistuneiden epäilyjensä kannustamana vuonna 1947 aloitti Vermlannin-matkojensa sarjan, hän saattoi pian todeta suomentaitajia vielä löytyvän kaikkiaan nelisenkymmentä. Useilla kesäretkillään hän sitten keräsi noilta enimmäkseen jo viimeisiin vuosiansa ehtineiltä vanhuksilta arvokasta materiaalia, josta osia on julkaistu jo aikaisemmin, osa on vielä käsikirjoituksena vuoroaan odottamassa ja osan saattoi julkisuuteen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Mägisten 60-vuotisjuhlan merkeissä.

Teos sisältää lyhyehköjä tarinoita ja muistelusia entisaikojen elämästä, sukupolviakin kansan muistissa säilyneistä tapahtumista ja suomalaismetsien merkikhenkilöistä. Kansatieteellisestikin huomiota ansaitseva on noituudesta ja taikauskosta kertova osasto, joka käsittää peräti kuudettakymmentä sivua tarinaa vanhoista tietäjistä, sellaisista kuin Puro-Juho ja Kaisa Vilhunen, entisaikojen parannuskeinoista, verenseisotuksesta, karhunnostosta, haltijoista ja kummituksista. Onpa mukaan saatu vielä jokunen loitsunkatkelmakin, »pyönä», niin kuin vermlantilaiset sanoivat.

Mägiste on käyttänyt helppolukuista suomen kirjakielen ortografiaan perustuvaa transkriptiota, joka puoltaa hyvin

paikkaansa tämäntapaisissa murretekstikokoelmissa. Alkusanoina hän mainitsee noudattaneensa muistiinmerkinnässä »keskustelu- ja kuuntelumetodia». Jos tämä on ymmärrettävä — kuten näyttää — niin, että tekijä on suorittanut keruutyönsä ilman äänityslaitteiden apua ainoastaan kynää, paperia ja perusteellisen kokemuksen tukemia luontaisia kykyjään käyttäen, niin sitä suurempi kunnia lankeaa viimeksi mainituille siitä, että kieli elää vielä paperillakin. Anakoluutit, sanojen tapailemiset, toistelut ja muut elävän puhekielen tyypilliset piirteet on huolellisesti kirjattu. Monille suoraan kielennäytteiltä muistiin merkittyyn aineistoon perustuvilla julkaisuilla ominaisesta enemmän tai vähemmän kirjallisuudeltaan tyylistä ei Mägisten teoksessa ole jälkeäkään. Tämä tietenkin lisää kokoelman arvoa tutkimuksen aineistona.

Metsäsuomalaismurteen mielenkiintoisuus tutkimuskohteena on suurelta osalta siinä, että se on kuoleva tai käytännöllisesti katsoen jo kuollut kielimuoto. Se tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tarkastella, kuinka kieli asteittain muokalaistuu ja lopulta hylätään kokonaan. Tekijä itse toteaa, että hänen kirjansa merkitys saattaa olla juuri tässä. Mägisten suorittaessa keruutyötään oli varsinkin sanaston ruotsalaistuminen jo ehtinyt pitkälle. On mielenkiintoista havaita lainautumisen eri kerrostumat: van-

himmat lainat on mukautettu murteen omaan äännesysteemiin, uudemmat ovat säilyttäneet ruotsalaisen ääntämyksensä, ja välistä viljellään suoranaisesti ruotsinkielisiä sanontoja, joskus kokonaisia lauseitakin. Kahta viimeksi mainittua ryhmää ei ole aina helppo erottaa toisistaan. Tekijä pyrkii ilmaisemaan oman kantansa kirjoittamalla jo vakiintuneiksi katsomansa lainat karkeistettua murretranskriptiota, tilapäisluonteiset ruotsalaisuudet taas ruotsin ortografiaa käyttäen. On tietenkin luonnollista, että tulkinnanvaraisia rajatapauksia kertyy paljon. Niinpä Mägiste merkitsee *kanše, uusams, nestan jemt*, mutta *överens, helt o hållet, förskräckt*, mikä voi olla hyvinkin aiheellista vaikkapa esiintymisfrekvenssien perus-

teella. Sen sijaan on ilmeistä epäjohdonmukaisuutta kirjoittaa suomalaisuusasteeltaan samanarvoisiin lauseisiin joskus *otta, förttiffyyra*, joskus taas *ättiätta, ättio sex*.

Suuren osan teoksen toimitukseen liittyvistä huolista on kantanut maisteri Paavo Pulkkinen. Hänen viimeistelemänsä on myös loppuun liitetty sanasto, joka sisältää paitsi omaperäisiä, murteelle tyypillisiä sanoja myös eri-ikäisiä ruotsalaislainoja.

Julius Mägiste ehti suorittamaan suuren kulttuurityönsä viime hetkessä, sillä kuten hän teoksensa alkusanoissa huomauttaa, Vermlannin suomen kielen »toimittajia» oli erään lehtitiedon mukaan viime vuonna enää neljä elossa.

MIKKO KORHONEN